

VULNERABILITĂȚI ALE TINERILOR ÎN MEDIUL VIRTUAL

MIHAI IOAN MICLE*

Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru”

GABRIEL OANCEA

Cercetător asociat, Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al

Academiei Române, lector asociat la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială –

Universitatea din București

ANDREI POPESCU

Absolvent al Facultății de Psihologie din cadrul Universității Heidelberg

Colaborator extern

GEORGETA PREDA

Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru”

ABSTRACT

Since 2000, when social networking first emerged, some 22 years of theory and research in the field have reported on the impact of social networking on today's generation of young people, both in terms of the positive and negative effects of its use.

This article provides a brief review of some of the research that shows the negative effects that social networks can have on users: Stress, anxiety, depression, loneliness, negative mood, reduced ability to be fully engaged in the present moment, reduced productivity and success in work, education and other areas of life, unhealthy sleep, decreased attention, tendency to use emotion-focused coping to cope with stress, emotion-focused coping instead of choosing problem-focused coping strategies, unhealthy food choices, etc. It should be noted that the high presence of young people and others online is also associated with a wide range of risks, such as the possibility of becoming victims of fraud/scams, to serious forms such as disclosing private matters, sexual abuse.

A history of the evolution of social media networks is presented in the article; social media networks such as MySpace, Hi5, MySpace, Friendster, Facebook, TikTok, Instagram, WeChat, Snapchat, WhatsApp and Telegram were analysed.

Also, starting from the fact that the issue of ensuring children's safety online has been a constant concern of parents, national authorities and international institutions, the authors present a series of solutions to achieve this goal in practical terms: through a combination of normative documents (laws, conventions etc.), and through the use of the Internet); improving law enforcement's ability to identify situations of abuse; technological solutions, best practice standards or awareness-raising campaigns about the risks of children being online in schools, with parents and through various media channels.

* Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 143, sector 5, 050711, București, România; E-mail: mihai_micle@yahoo.com

Keywords: social networking, vulnerability, physical health, mental health, violence, abuse.

INTRODUCERE

Dezvoltările tehnologice din ultimele decenii au transformat în mod radical stilul nostru de viață. Se discută despre apariția unei noi generații, aceea a „nativilor tehnologici” (Generația Z) formată din tineri care s-au născut după 1997 și care, spre deosebire de generațiile anterioare, nu au trebuit să se adapteze transformărilor sociale dictate de noile tehnologii. Avantajele aduse de revoluția informatică sunt indiscutabile, însă la fel de adevărat este faptul aceste progrese aveau să fie însoțite de apariția unei noi forme de criminalitate, respectiv criminalitatea informatică. Formele de manifestare ale acesteia sunt numeroase, iar probabilitatea ca o persoană să fie victimă ale acestei noi forme de criminalitate este ridicată. O serie de cercetări efectuate în Uniunea Europeană aveau să releve faptul că 1 din 2 persoane se tem să nu fie victimele unor fraude financiare online sau să nu le fie dezvăluite date persoanele fără consimțământul lor, 1 din 5 femei sunt victime ale hărțuirii sexuale în mediul online, iar 1 din 4 persoane sunt preocupate de siguranța tranzacțiilor financiare. Practic, se poate afirma că nimeni nu se află la adăpost în fața criminalității cibernetice, fie că discutăm despre persoane fizice sau de companii.

Cu toate acestea, copiii și tinerii se remarcă ca un grup distinct. O serie de factori specifici vârstei (imaturitatea emoțională/decizională, spiritul de aventură) corelați cu o prezență aproape permanentă în mediul online prin intermediul rețelelor de socializare și a serviciilor de mesagerie cresc probabilitatea ca aceștia să fie victimele unor infracțiuni în mediul online. Spre exemplu, Hayes *et al.* (2022) discută într-o amplă lucrare publicată în „British journal of educational psychology” atât pericolele în mediul online pe care tinerii le înfruntă, dar și perspectiva îngustă a tinerilor, părinților și profesorilor asupra multitudinii de pericole din mediul online. Atât copiii, cât și adulții identifică corect pericolele de tip „stranger danger” (interacțiunea în mediul online cu persoane adulte, necunoscute), dar omit alte riscuri importante, ca și cyberbullyingul, un fenomen tot mai des întâlnit în mediul online care poate avea consecințe fatale asupra tinerilor și copiilor. Situația este cu atât mai gravă cu cât copiii și tinerii pot deveni victimele unor infracțiuni de trafic de persoane ori exploatare sexuală, dar și din perspectiva efectelor negative pe termen lung (depresii, implicarea în activități infracționale ori chiar sinucidere). Livingstone and Smith (2014) concluzionează după o amplă analiză a literaturii bibliografice de specialitate că unul din cinci copii în mediul online riscă să se confrunte cu factori de risc ca cyberbullying, interacțiune de natură sexuală cu străinii, pornografie etc. De asemenea, autorii oferă o listă comprehensivă de factori de risc în rândul tinerilor, factori care

facilitează experiențele negative în mediul online ale acestora. Aceștia includ trăsături de caracter precum „sensation seeking” și un nivel scăzut de încredere de sine, factori sociali (presiune din partea prietenilor și lipsa suportului parental), dar și factori digitali (competențe digitale specifice și site-urile online frecventate).

Considerăm că lucrarea pe care o propunem are un caracter inovator în primul rând din perspectivă metodologică, propunându-ne să realizăm o investigație mult mai extinsă în raport cu cercetările anterioare efectuate în România. Astfel, pe lângă faptul că vom realiza o combinație a metodelor cantitative și a celor calitative, vom proceda la introducerea și altor surse de informații care nu au fost avute în vedere ulterior (de exemplu, analiza forumurilor/grupurilor de discuții), analiza de jurisprudență, precum și o abordare critică a termenilor și condițiilor de utilizare a instrumentelor de social media.

Punctul de plecare al acestei cercetări îl reprezintă o serie de cercetări desfășurate care reliefează beneficiile pe care New Media le aduce tinerilor în termeni de creștere a vizibilității lor și a opiniilor în spațiul public, dezvoltarea de noi abilități, extindere a cunoașterii, comunicare rapidă și eficientă, realizarea rețelelor de suport, prieteni noi, interacționarea cu alții care au interese similare cu ei, indiferent unde se află, schimbarea obiceiurilor și a particularităților etc. (Technology Org, 2019; Kerpen, C. (2016, April 1921). Pe de altă parte, multe cercetări subliniază efectele negative pe care le pot provoca rețelele sociale în rândul utilizatorilor: stres, anxietate, depresie, singurătate, stare de spirit negativă, capacitatea redusă de a fi pe deplin implicați în momentul prezent, reduce productivitatea și succesul în muncă, în educație și în alte domenii ale vieții, somn nesănătos, atenție mai scăzută, tendința de a folosi adaptarea concentrată pe emoție pentru a face față stresului, coping-ul centrat pe emoție în loc de alegerea unor strategii de coping centrat pe problemă, alegeri alimentare nesănătoase etc. (Brown, 2018; Sriwilai & Charoensukmongkol, 2016; Lin, Sidani, Shensa *et al.*, 2016; Woods & Scott, 2016; Lee-Won, Herzog & Park, 2015; Levenson, Shensa, Sidani *et al.*, 2016; Sidani, Jaime, Ariel Shensa *et al.*, 2016; Heather Cleland Woods, Holly Scott, August, 2016; Sophia Petrilo, 2021; Kanokporn Sriwilai 1, Peerayuth Charoensukmongkol, 2016). De asemenea, prezența ridicată a tinerilor, și nu numai, în mediul online este corelată și cu o serie de riscuri dintre cele mai diverse, cum ar fi posibilitatea de a deveni victimele unor fraude/înșelătorii, până la forme grave precum divulgarea unor aspecte care țin de viața privată, abuzuri sexuale/emoționale, implicarea în activități infracționale etc. (Wolak, Finkelhor, Walsh, & Treitman, 2018; Anthony, 2018; Oksanen & Keipi, 2013 etc). Concluziile acestora urmează a fi avute în vedere la elaborarea cadrului teoretic și formularea întrebărilor și obiectivelor de cercetare. De asemenea, Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020–2024 subliniază riscurile asociate criminalității informatice. Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020–2024 a fost aprobată prin Hotărârea nr. 22 a Ședinței comune a Senatului și Camerei Deputaților din 30 iunie 2020, care a fost publicată în

Monitorul Oficial, Partea I, nr. 574 din 1 iulie 2020. Aceștia își propun extinderea și adaptarea legislației românești, urmând în primul rând directiva UE. De asemenea, în plan sunt menționate și eliminarea lacunelor la nivel de securitate informațională.

SCURT ISTORIC AL EVOLUȚIEI REȚELELOR DE SOCIAL-MEDIA ȘI PERICOLELE ACESTORA

Istoria rețelor de socializare a început la începutul anilor 2000. Primul site de rețele sociale care a ajuns la un milion de utilizatori activi lunar a fost MySpace – a atins această etapă în jurul anului 2004. În anul 2006, acesta a depășit temporar Google, ca cel mai vizitat site web din SUA.

Platformele odată dominante au dispărut. Facebook a fost inițial gândită ca o platforma menită să faciliteze contactul social în mediul online al studenților din Statele Unite. Astăzi, acesta face parte din grupul „meta”, împreună cu Instagram (site de socializare, popular în rândul tinerilor).

Este interesant de punctat că, de-a lungul anilor, Facebook a acumulat 2.96 miliarde de utilizatori conform OBERLO (2022). Popularitatea siteului de socializare în rândul minorilor este necontestată, conform unui articol din „business insider” (Canales, 2021). Articolul se bazează pe o investigație efectuată de organizația nonprofit Thorn (Thorn, 2021). În urma investigației, 40% dintre tinerii intervievați erau utilizatori activi Facebook, aceștia având vârsta sub 13 ani. Vârsta minimă pentru a putea utiliza Facebook este de 13 ani.

Mai mult de atât, în ultimii ani, nenumărate studii detaliază pericolele rețelei de socializare asupra utilizatorilor. Ripon *et al.* (2022) reliefează o parte a factorilor de risc, precum persoanele de sex feminin, persoanele care recent au pierdut o persoană apropiată în timpul pandemiei sau care se confruntau cu doze ridicate de stres zilnic. Ele demonstau o dependență de rețeaua de socializare, care, în cele mai multe cazuri, poate duce către afecțiuni precum depresie, anxietate sau chiar suicid. Persoanele tinere se află preponderent în rândul victimelor.

Un alt pericol al rețelor de socializare, care a fost foarte vizibil în timpul pandemiei Covid-19, este acela de radicalizare politică. Platforma Facebook a fost locul ideal pentru dezbaterile antivaxx, care postulau refuzul vaccinării în masa a populației sub pretextul unei conspirații globale a marilor puteri, industriei Farmaceutice și a cadrelor medicale de specialitate. Schmidt *et al.* (2018) avertizează de pericolul grupărilor antivaxx cu un an înainte de începerea pandemiei. Autorii au analizat aproximativ 300.000 de postări de natură anti-vaxx făcute publice pe platforma Facebook, cuprinzând 2.6 milioane de membri ce au luat parte în aceste dezbateri.

Facebook permite discuții politice pe platforma lor online (Sorensen, 2016), iar, până de curând, inclusiv al discuțiilor radicale. Speckhard *et al.* (2020) exemplificau acest punct. Aceștia prezintă pe larg o campanie de radicalizare politică a grupării teroriste ISIS efectuată pe platforma Facebook. Peste 150 de

filmulețe în mai multe limbi și regiuni geografice diferite au fost analizate în metodologia articolului. Acest fapt reliefează pericolul de natură teroristă al rețelelor de socializare. Grupul demografic principal al acestor campanii de radicalizare sunt tineri de sex masculin, cu vârste cuprinse între 14 și 30 de ani.

Un alt exemplu ar fi TikTok, care a fost lansat în septembrie 2016 și până la jumătatea lui 2018 ajunsese deja la jumătate de miliard de utilizatori. Pentru a pune acest lucru în perspectivă, TikTok a câștigat în medie aproximativ 20 de milioane de utilizatori noi pe lună în această perioadă, acest lucru fiind denumit grad de adopție ridicat (Ortiz-Ospina, 2019). De la creșterea popularității în 2018, TikTok a depășit alte aplicații tradiționale de social media, cum ar fi Instagram și Facebook, fiind cea mai descărcată aplicație de social media. În mod clar, TikTok este bine stabilit, rivalizând cu alte platforme pentru supremația în lumea social media (TikTok Revenue and Usage Statistics, 2020).

Site-urile de social media sunt folosite de mai mult de două treimi din toți utilizatorii de internet. Numărul utilizatorilor de rețele sociale crește de la an la an. În cursul anului 2019, 3,5 miliarde de oameni au utilizat rețele sociale (Ortiz-Ospina, 2019). Facebook are 2,26 miliarde de utilizatori și YouTube are 1,9 miliarde de utilizatori. Până în anul 2018, Instagram împreună cu WeChat au fost utilizate de 1 miliard de utilizatori. Urmează Tumblr și TikTok, cu peste jumătate de miliard de utilizatori. Vârsta variază foarte mult pentru utilizatorii de rețele sociale din Statele Unite, de la 18 la mai mult de 65 de ani. Orele medii zilnice pe care oamenii din Statele Unite le petrec pe mobil a crescut de la mai puțin de 3 ore în 2008, la mai mult de 6 ore în 2018 (*ibidem*, 2019). Anderson & Jiang (2019) consideră că adolescenții sunt un grup principal de utilizatori ai rețelelor sociale din generația actuală, iar aproximativ 95% dintre ei utilizează smartphone-uri.

YouTube, Instagram și WeChat au peste un miliard de utilizatori și sunt urmați de Tumblr și TikTok, cu peste jumătate de miliard de utilizatori.

În decursul timpului au avut loc schimbări în ce privește cota de piață și ceea ce oferă utilizatorilor a unor siteuri de rețele sociale. Twitter, de exemplu, nu a permis utilizatorilor să încarce videoclipuri sau imagini la început. Din 2011 acest lucru este posibil și astăzi mai mult de 50% din conținutul vizualizat pe Twitter include imagini și videoclipuri. Platformele odată dominante au dispărut. De exemplu în 2008, Hi5, MySpace și Friendster erau concurenți apropiați pentru Facebook, dar până în 2012 nu mai aveau practic nicio cotă de piață. Cazul MySpace este remarcabil, având în vedere că în 2006 a depășit temporar Google ca cel mai vizitat site web din S.U.A. (Ortiz-Ospina, 2019).

Facebook este o rețea americană de socializare, parte a companiei Meta Platforms, ce a fost înființată de Mark Zuckerberg, Eduardo Saverin, Dustin Moskovitz și Chris Hughes. Facebook este în prezent cea mai mare rețea de socializare din lume, având aproximativ 3 miliarde de utilizatori la finalul anului 2021. Compania are o istorie de început complicată. În stadiile incipiente, platforma s-a numit Facemash și era un serviciu online folosit de studenți pentru a

judeca cât de atractivi sunt colegii lor. Dezvoltatorul principal, Zuckerberg, nu a respectat politica universității în legătură cu obținerea resurselor folosite pentru a rula acest serviciu, astfel Facemash a fost închis în două zile. Succesul l-a motivat pe Zuckerberg să creeze o nouă rețea socială împreună cu Saverin, Moskowitz și Hughes, denumită TheFacebook. Inițial, numai studenții din cadrul Universității Harvard puteau posta fotografii și informații sociale personale, însă odată cu creșterea în popularitate a platformei, studenți din alte universități au putut să se alăture. La finalul anului 2004, The Facebook a ajuns la un milion de utilizatori activi, iar în anul 2005 elevii de liceu și studenții înscriși în instituții de învățământ din afara Statelor Unite au putut să se alăture serviciului. Tot în anul 2005, platforma și-a schimbat denumirea în cea sub care este cunoscută și astăzi, Facebook. Începând din anul 2006, a fost permisă înscrierea oricărei persoane cu vârsta de peste 13 ani (*Encyclopædia Britannica*, 2022).

O altă rețea de socializare populară, în rândul tinerilor, mai ales al celor de sex feminin, este Instagram, care, așa cum precizam mai sus, face și ea parte din grupul meta. Instagram este o rețea de socializare americană fondată de Kevin Systrom și Mike Krieger, utilizată pentru a distribui și edita imagini, videoclipuri și mesagerie instant. A fost fondată în 2010 în San Francisco. Facebook a cumpărat Instagram pentru 1 miliard de dolari în 2012. În decembrie 2012, Instagram și-a actualizat termenii și condițiile, introducând o clauză ce ar fi permis platformei să vândă imaginile postate de utilizatori altor companii. În urma criticilor, clauza a fost retrasă. În ianuarie 2021, o scurgere de date a compromis 318 milioane de înregistrări, reprezentând peste 214 milioane de conturi. Multe informații personale ale utilizatorilor au fost compromise (Staff, 2022).

Instagram a fost adesea asociată cu scandalurile de natura „body dysmorphia”. Mai exact, rețeaua de socializare este cunoscută pentru apariția modelelor online în cadrul demografiei feminine. Acestea au setat pentru majoritatea utilizatorilor un standard foarte înalt în ceea ce privește atracția fizică, promovând ori un stil de viață hiperfoculat asupra aspectului fizic, inaccesibil majorității tinerilor sau a unui specific tip de corp, datorat în mare parte geneticii. Coy-Dibley (2016) propune, într-un articol publicat în 2016, termenul „digitalised dysmorphia” (dismorfie digitală), ca o consecință directă a platformelor de social media. Autorul menționează trendul crescător în rândul tinerilor, în special al fetelor, de a utiliza software (Photoshop, Perfect365) pentru editarea imaginilor în scopul atingerii idealului fizic în mediul online. Acest fenomen poate fi observat în majoritatea postărilor online, puține dintre acestea fiind needitate, normalul devenind o hiper editare continuă a propriului corp pe rețelele de socializare.

Drept urmare, o mare parte a tinerelor erau nesatisfăcute de aspectul lor fizic datorat unei expuneri și comparații sociale perpetue cu modelele de pe Instagram. Skrzypczak *et al.* (2021) concluzionează în urma unui studiu desfășurat în Polonia, cu tinere având vârstele cuprinse între 19 și 34 de ani, că un consum ridicat de

Instagram duce către o dorință ridicată de augmentare a bustului în rândul utilizatorilor feminini.

Din păcate, datorită algoritmilor care stau la baza „feed-ului” (postările sugerate de către aplicație sau care apar înaintea altor postări pe profilul utilizatorului), odată ce o serie de postări similare au fost vizionate, algoritmul continuă să sugereze postări, filmulețe și profile ale persoanelor similare cu cele vizionate. Astfel, este creat așa-zisul *echo chamber* (Flaxman *et al.*, 2016), în care utilizatorii rețelelor de socializare primesc același tip de informații, distorsionând și polarizând în același timp percepția utilizatorilor.

O consecință a presiunii sociale de pe Instagram este orthorexia nervosa, o afecțiune obsesivă, centrată asupra unui consum alimentar excesiv de sănătos. Această afecțiune are o comorbiditate ridicată cu anorexia nervosa. Turner and Lefevre (2017) descoperă că 49% dintre participanții care foloseau Instagram suferă de orthorexia nervosa și o mare parte dintre aceștia riscă să sufere în viitor și de anorexia nervosa.

Nu doar tinerele, dar și tinerii riscă să dezvolte afecțiuni psihice în urma utilizării rețelei de socializare Instagram. Schoenenberg and Martin (2020) explorează prevalența crescută a obsesiei compulsive în rândul tinerilor de a dezvolta o masă musculară din motive pur estetice (disforie musculară), aceasta fiind mult mai ridicată în rândul utilizatorilor Instagram. Importanța disforiei musculare a fost punctată recent de către Imperatori *et al.* (2022), deoarece aceasta mediază în mod direct în rândul utilizatorilor social media, în special Instagram, relația dintre dependența de social media și „eating disorders”.

Snapchat – inițial a fost un proiect denumit Picaboo în 2011. Fondatorii Evan Spiegel, Bobby Murphy și Reggie Brown, studenți ai Universității Stanford, au creat aplicația cu scopul de a face pozele partajate între utilizatori să dispară după un anumit interval de timp. Picaboo a fost redenumit în Snapchat în 2012. Conceptul de *stories* (povești) este cea mai semnificativă contribuție în mediul digital, acestea având drept conținut poze sau filmări scurte ce dispar după 24 de ore. O altă caracteristică apreciată de utilizatori este de asemenea dispariția mesajelor text după 24 de ore, în cazul în care nu sunt salvate manual. Mark Zuckerberg a realizat potențialul Snapchat, așa că după un an de la apariția aplicației, CEO-ul Facebook a oferit 60 de milioane de dolari fondatorilor în schimbul companiei. În urma refuzului acestora, Zuckerberg a lansat o aplicație similară, Poke. Poke nu a avut succes, în schimb a ajutat la creșterea în popularitate a aplicației Snapchat. Zuckerberg a mai lansat o ofertă în valoare de 3 miliarde de dolari pentru a cumpăra aplicația, însă a fost refuzat din nou. Drept răspuns, Facebook a copiat niște caracteristici Snapchat (poveștile) și le-a integrat în Instagram, acestea dovedindu-se a avea un mare succes printre utilizatorii Instagram (Routley, 2021).

Instagram și Snapchat au creat un nou „trend” al disforiei referitoare la aspectul fizic în rândul tinerilor, prin implementarea filtrelor. Filtrele sunt niște

unelte software integrate în aplicația Snapchat (mai târziu și în Instagram), menite să altereze aspectul fizic (în special, trăsăturile feței) al utilizatorilor. În cartea *Snapchat Dysmorphia Becoming Too Common* (2018), autorii se focusează asupra filtrelor menite să înfrumusețeze aspectul fizic al utilizatorilor, printr-o editare în timp real, aceștia putând să își observe chipul „îmbucățit” și să îl posteze (facă public) mai târziu. Cel mai îngrijorător aspect al cărții este mesajul a trei chirurgi esteticieni din New York care semnalează un număr alarmant de paciente care doresc diferite intervenții estetice pentru a semăna cât mai mult chipul lor cu cel schimbat de filtrele de pe Snapchat.

Această hipercriticare și nesatisfacere de propriul corp este prevalentă în rândul adolescenților cu vârste cuprinse între 13 și 19 ani, conform unui studiu efectuat în China, cu peste 600 de studenți (Kaewpradub *et al.*, 2017). Rezultatele cercetării sunt îngrijorătoare. Un consum ridicat de social media a putut fi asociat în mod direct cu o satisfacere redusă a propriului aspect fizic și cu o multitudine de comportamente deficitare ale tinerilor (în special, al fetelor) legate de alimentație. Aceste comportamente includ, dar nu se rezumă la bingeing, purging și folosirea (ilegală) a diureticelor și laxativelor în scopul pierderii kilogramelor. Un alt studiu publicat în Elveția (Vuong *et al.*, 2021) descoperă în mod similar cum timpul consumat pe rețelele de socializare este invers proporțional cu o imagine satisfăcută și sănătoasă a aspectului fizic.

Un alt risc la care tinerii sunt supuși prin utilizarea platformei Snapchat este aceea a sexualizării infantile. Charteris and Gregory (2020) publica un articol în jurnalul „Gender and education”, unde discuta într-o manieră amplă diferitele implicări pe care platforma Snapchat le are asupra copiilor. Pornind de la filosofia lui Gilles Deleuze, aceștia assemblează pas cu pas multitudinea interacțiunilor dintre tineri, spațiul virtual și grupul lor social. În urma mai multor interviuri cu părinții și directorii instituțiilor educaționale, autorii afirmă că Snapchat mediază discuții între copii referitoare la „slut shaming” (promiscuitatea, în mare parte feminină), inocența sexuală și obiectivizarea corpului feminin de către ambele sexe. Un alt studiu (Charteris *et al.*, 2018) coroborează relația direct proporțională dintre utilizarea platformei Snapchat de către minori și comportamentele sexuale precum „sexting” (conversații de natură sexuală prin servicii de mesagerii).

Finalmente, într-un articol tulburător publicat în 2016 (Barr, 2016), este demonstrat cum utilizatorii minori ai platformei social media Snapchat sunt direct implicați în crearea și transmiterea ilegală de pornografie infantilă. Tinerii trimit filmulețe sau poze nud cu ei înșiși și/sau alte persoane prietenilor, iar aceștia distribuie materialul pornografic mai departe. Acest fapt denotă hipersexualizarea utilizatorilor minori ai platformelor de social media precum Snapchat, care poate avea consecințe legale majore asupra acestora și familiilor lor.

WhatsApp este o aplicație de mesagerie instant, fondată de Brian Acton și Jan Koum în 2009, după ce și-au părăsit locul de muncă de la Yahoo. Utilizatorii inițiali au apreciat ideea înregistrării doar cu numărul de telefon și trimiterea de

mesaje prin intermediul internetului în locul operatorilor SMS. În februarie 2014, Facebook a achiziționat WhatsApp pentru suma de 19 miliarde de dolari. Zuckerberg a oferit această sumă de bani întrucât a văzut în aplicație un competitor al propriului serviciu de mesagerie instant, Facebook Messenger. În anul 2017, mesajele trimise prin intermediul WhatsApp au putut fi criptate integral, astfel asigurându-se confidențialitatea conversațiilor dintre utilizatori (Pahwa, 2022).

Telegram – fondată în 2013 de către frații Durov, după ce aceștia au fost dați afara de la siteul de social network rusesc VK, pe care tot ei l-au fondat. Aceasta este înregistrată în calitate de companie atât în Marea Britanie, cât și în Statele Unite, având sediul principal în Emiratele Arabe. Câteva caracteristici distincte ale aplicației sunt: posibilitatea de a avea mai multe conturi în același timp, grupuri care pot avea peste 200 000 de utilizatori, roboți virtuali care pot prelua diferite job-uri, inclusiv de moderatori, capacitatea de a trimite filmulețe și poze de până la 1.5 GB (TECHPLUGGED, 2022).

Ca și celelalte rețele de social media, Telegram prezintă un risc pentru utilizatorii acesteia, în special a minorilor. Cel mai bun exemplu pentru a ilustra această afirmație este acela a cazului „camera N”, prezentat în detaliu într-un documentar disponibil pe Netflix (Choi, 2022). Pe scurt, 2 perpetuatori în vârstă de 25 și 24 de ani din Coreea de Sud au șantajat zeci de femei, inclusiv minore, cu vârste între 11 și 16 ani, de a trimite poze și filmulețe explicite cu ele. Victimele erau numite „slave” și trebuiau să urmeze ordinele de natură sexuală ale celor doi, altfel, riscând ca aceștia să publice imaginile și filmulețele cu ele. Fără acordul victimelor, aceștia au distribuit conținutul lor pornografic în diferite grupuri Telegram, ce aveau între 60 000 și 100 000 de participanți. Unii dintre participanți au luat activ parte la șantajul femeilor, aceștia fiind „recompensați” pentru munca lor prin „achiziționarea” unei „slave” pe o perioadă limitată de timp. Ambii agresori au fost arestați.

TikTok este o rețea chinezească de socializare, folosită pentru a distribui videoclipuri scurte, de 15 secunde, create de utilizatori. Inițial a existat aplicația Musical.ly ce permitea crearea și distribuirea videoclipurilor scurte, în special pe Instagram. În august 2018, Musical.ly a fost cumpărată de compania chinezească ByteDance și toți utilizatorii au fost transferați pe TikTok. Pentru piața din China, TikTok există ca o aplicație separată, având numele Duiyin. Aplicația a crescut rapid în popularitate încă din 2018, fiind promovată de numeroasele parteneriate încheiate cu diverse celebrități (Geyser, 2022).

ANALIZA LITERATURII DE SPECIALITATE

Importanța rețelelor de social media pentru copiii, adolescenții și tinerii din acest secol este de necontestat, așa cum este prezentat în raportul McBride (2011) publicat în „Journal of Pediatric Nursing”. Peste 50% dintre tinerii americani accesau cel puțin o dată pe zi minimum un cont de social media, iar 22% dintre

aceștia de cel puțin 10 ori. 12 ani mai târziu putem postula fără niciun risc că acest număr a crescut și este valabil în majoritatea țărilor vestice și/sau dezvoltate, inclusiv România.

Spre exemplu, pandemia globală Covid-19 a cauzat atât o trecere accelerată, cât și o interdependență către rețelele de socializare. Bozzola *et al.* (2022) afirmă rolul major pe care rețelele de social media l-au avut pentru elevi în păstrarea conexiunii sociale cu grupurile sociale apartenente. Acestea includ familia, prietenii și, în unele cazuri, toate activitățile școlare. Dar, în ciuda acestuia și a altor beneficii, rețelele de social media prezintă și o serie de riscuri adverse pentru utilizatorii tineri. În urma unei analize exhaustive a literaturii de specialitate, autorii descoperă 19 studii care atestă o legătură directă între social media și depresie, 15 studii cu intenția (obsesivă) de a urma o dietă, iar alte 15 studii, cu diferite afecțiuni psihice. Alte probleme asociate identificate au fost somnul, dependența, anxietatea, problemele legate de sex, problemele de comportament, imaginea corporală, activitatea fizică, îngrijirea online, vederea, durerile de cap și cariile dentare.

Richter *et al.* (2021) discută în articolul lor despre relația defavorabilă dintre un consum ridicat de social media și sănătatea fizică, mentală a copiilor și a adolescenților. Rezultatele arată că utilizarea frecventă a rețelelor de socializare în rândul fetelor a fost legată de o autoevaluare mai slabă a stării de sănătate, precum și de plângeri psihosomatice multiple repetate. Pentru băieți, plângerile psihosomatice multiple și satisfacția școlară scăzută au fost asociate cu o utilizare ridicată a social media. În ceea ce privește comportamentele de risc, a existat o legătură clară și consecventă între utilizarea frecventă a social media și consumul regulat de tutun și alcool, beția și hărțuirea colegilor de clasă, indiferent de sex. Rezultatele au rămas stabile după ajustarea în funcție de vârstă, tipul de școală și mediul de migrație. A putut fi identificată o asociere clară între utilizarea social media și diverși indicatori de sănătate și comportament de risc în copilărie și adolescență în Germania. Rezultatele oferă primele indicii privind posibilele efecte dăunătoare pentru sănătate ale utilizării intense a social media, acestea trebuie confirmate cu ajutorul datelor longitudinale.

Deși, așa cum vom expune, fenomenul victimizării copiilor și tinerilor este unul care, la nivel global, face obiectul unor cercetări care îl acoperă dintr-o multitudine de perspective, în România nu am identificat un număr semnificativ de preocupări similare. Pentru a identifica literatura relevantă în limba română am folosit cuvintele-cheie „tineri”, „victimizare”, „online”, „harțuire/bullying”, „amenințări”, într-o serie de interogări efectuate pe Google Academic. O cercetare relevantă din perspectiva noastră (Éva & Gyöngyvér, 2013) a vizat explorarea mecanismelor de coping și reziliență a copiilor și tinerilor cu vârste între 9 și 16 ani care s-au confruntat cu situații de stres în mediul online. Cercetarea avea să evidențieze faptul că 25% dintre subiecții studiului au văzut deja imagini pe internet cu conținut sexual, iar 6% au un acces zilnic la resurse online cu conținut sexual. Ca modalități de reacție la imaginile/materialul cu conținut sexual, de cele

mai multe ori, 29,3% dintre subiecți aleg să sisteze temporar utilizarea internetului sau să ștergă conținutul deranjant (21%). Doar 8% dintre aceștia aleg să efectueze o serie de setări care să filtreze conținutul nedorit, iar 15,6% să îl blocheze pe cel care expediază asemenea materiale. Studiul avea să reliefeze și faptul că există o proporționalitate directă între timpul petrecut online și probabilitatea de a fi expuși unor materiale cu conținut sexual/pornografic. Referitor la primirea de mesaje cu conținut sexual, cinci din zece copii au răspuns că au primit asemenea mesaje, în cazul a 7,8% dintre aceștia frecvența primirii unor asemenea mesaje fiind zilnică. De cele mai multe ori, subiecții care au primit acest tip de mesaje au fost de gen feminin. De asemenea, studiul a mai surprins și faptul că îndeosebi tinerii din mediul urban obișnuiesc să trimită, prin programele de mesagerie, materiale cu caracter sexual. Cercetarea a evidențiat și faptul că există o strânsă corelație între strategiile de coping adoptate de către tineri în mediul online și offline, astfel încât cei care prezintă dificultăți în rezolvarea problemelor în mediul offline se confruntă cu o serie de probleme și în soluționarea problemelor apărute în mediul online.

O altă cercetare (Csipkes, 2018), care a avut la bază metoda focus-grupului, a scos în evidență o serie de aspecte cu privire la comportamentul tinerilor în mediul online, unele dintre acestea fiind de natură a-i expune unor situații de abuz sexual sau emoțional. Deși în repetate rânduri a fost subliniată importanța unui control parental cu privire la comportamentul în mediul online al tinerilor, participanții la focus grup (elevi ai unui liceu din Cluj-Napoca) s-au declarat deranjați de supravegherea exercitată de către părinți, preferând folosirea unor setări de restricționare accesul părinților/rudelor/cunoscuților la conținutul conturilor de socializare online. Mai mult, aceștia par a prefera acele modalități de comunicare care asigură un grad ridicat de confidențialitate (Instagram sau Snapchat). De asemenea, subiecții tind să minimizeze riscurile unor agresiuni în spațiul online, de cele mai multe ori având tendința de a-și supraevalua abilitățile de a identifica acele persoane care pot avea o serie de intenții mascate în raport cu ei. Deși, tocmai pentru a-i proteja pe copii și tineri, o serie de rețele sociale/aplicații impun o sumă de reguli cu privire la vârsta minimă a utilizatorilor, aceasta nu pare a fi un impediment pentru subiecți, aceștia comunicând date false cu privire la identitatea lor/data nașterii. De asemenea, deși în marea lor majoritate cei care au participat la focus-grup au negat că au transmis poze/filme înfățișându-i dezbrăcați/îmbrăcați sumar, aceștia au declarat faptul că au în grupul lor de prieteni persoane care transmit persoanelor cunoscute în mediul online asemenea materiale. Un aspect interesant reliefat de către studiu a fost acela al scăderii popularității Facebook-ului în rândul tinerilor, aceștia „migrând” spre alte rețele de socializare. De exemplu, fetele utilizează mult mai intensiv Instagramul, motivele fiind reprezentate de posibilitățile mai mari de editare a fotografiilor, posibilitatea de a produce povestiri (*instastory*), precum și caracterul preponderent foto-video al rețelei. Un alt factor care a contribuit la popularitatea Instagramului este dat și de faptul că în general acesta este folosit de către persoane tinere, astfel încât posibilitatea de a fi

monitorizată prezența/comportamentul în această rețea de către părinți este mai redusă. Având în vedere interconectivitatea cu alte conturi, tinerii din cadrul studiului au declarat faptul că au existat situații când imagini cu ei în ipostaze neconforme vârstei (de exemplu, consumând băuturi alcoolice) au ajuns la cunoștința părinților. Reacția acestora a fost, de cele mai multe ori, de a limita/restricționa și mai mult posibilitatea ca pe viitor să se mai confrunte cu situații similare. Un alt factor care este de natură a contribui la exercitarea unui control adecvat de către adulți asupra comportamentului copiilor/tinerilor în mediul online este dat și de faptul că aceștia utilizează în accesarea acestui mediu preponderent smartphonurile.

Într-o altă cercetare (Ștefănescu *et al.*, 2009) cu privire la factorii care influențează implicarea adolescenților din România în comportamente riscante în mediul online avea să evidențieze faptul că utilizarea internetului în rândul tinerilor este larg răspândită, uneori timpul petrecut în mediul online putând indica chiar existența unei veritabile adicții. De asemenea, tinerii preferă să găsească răspunsuri la o serie de preocupări cu privire la viața sexuală pe internet. Totodată, profitând de anonimitatea pe care și-o pot asuma în mediul virtual, aceștia se angajează în discuții pe teme sexuale în cadrul serviciilor de mesagerie. Cu toate acestea, din perspectiva demersului nostru, cercetarea nu mai prezintă relevanță, având în vedere faptul că din anul 2009 (când articolul a fost redactat) au intervenit o serie de schimbări semnificative în mediul virtual (dezvoltarea aplicațiilor de socializare, scăderea utilizării PC-ului în raport cu smartphonurile).

O altă cercetare care ne-a atras atenția este cea referitoare la dezvăluirea sinelui de către tineri în mediul virtual, cercetare care are la bază o analiză a conținutului unor profile de Facebook ale tinerilor (Moruțan, 2014). Scopul pe care cercetarea și-l propune este de a realiza o analiză a măsurii în care tinerii își împărtășesc aspecte intime de viață în spațiul virtual. Plecând de la identificarea aspectelor apreciate ca ținând de viața intimă (de la date de naștere, educație, preferințe și până la modalități de contact – telefon, servicii de mesagerie etc.), autorul a evaluat 106 de profiluri ale unor utilizatori ai Facebookului. Concluziile cercetării au evidențiat, printre altele, faptul că persoanele ale căror profiluri au fost evaluate obișnuiesc să își facă publică adresa de email, impunând însă o serie de restricții cu privire la numărul de telefon sau alte modalități de contactare prin intermediul altor servicii de mesagerie. De asemenea, utilizatorii tind să facă publice o serie de informații referitoare la preferințele pe care le au în privința unor aspecte precum filme, echipe sportive favorite, fiind însă mai reticenți cu privire la relevarea unor detalii cu privire la orientarea sexuală ori opțiuni politice. O limitare a studiului în raport cu cercetarea noastră este reprezentată de vârsta utilizatorilor, grupul țintă investigat fiind diferit de grupul-țintă al cercetării noastre, respectiv cercetarea având în vedere persoanele cu vârste cuprinse între 18–30 de ani. Este de așteptat ca persoanele care au fost incluse în acest studiu să aibă un grad de maturitate crescut și o experiență vastă în accesarea rețelelor sociale care să-i

determine să manifeste un control crescut asupra datelor cu caracter personal pe care decid să le facă publice.

Au fost identificate și o serie de cercetări cu privire la fenomenul cyberbullyingului în rândul copiilor și tinerilor din România. O asemenea cercetare (Velicu, 2014), efectuată pe copii și tineri cu vârsta între 9–16 ani, evidențiază faptul că România se află pe locul doi la nivelul Uniunii Europene (după Estonia), în ceea ce privește fenomenul cyberbullyingului (13% față de o medie europeană de 6%). Cu toate acestea, copiii și tinerii din România par a manifesta o capacitate de reziliență mai ridicată în raport cu acest fenomen, explicația autorului constând în faptul că în raport cu alte țări din Uniunea Europeană în contextul social din România se poate vorbi despre o „naturalizare” a violenței.

Așa cum menționam anterior, există un număr substanțial de cercetări care au fost desfășurate în alte țări ca o dovadă a interesului din ce în ce mai crescut în raport cu problematica victimizării în mediul online. Un studiu desfășurat în Finlanda (Oksanen & Keipi, 2013) evidențiază, la rândul său, faptul că tinerii și copiii se constituie într-un grup vulnerabil, în principal, ca urmare a dorinței de a căuta modele de interacțiune și a lipsei de experiență în managementul situațiilor riscante. De asemenea, studiul subliniază faptul că în unele cazuri de violență online aceasta are și o urmare în context offline. De exemplu, agresiunile din mediul online care se continuă prin acte de violență în mediul offline (violență domestică, viol sau tentativă de viol). Un alt element evidențiat de acest studiu a fost acela că în cadrul populației de vârstă 15–24 de ani, persoanele de gen feminin sunt mult mai vulnerabile. Experiențele traumatizante din mediul online au efecte pe termen lung, atât bărbații, cât și femeile participante la studiu exprimându-și într-o proporție majoritară teama de a nu fi supuși unor asemenea experiențe în următoarele 12 luni. Avea să fie validată și observația menționată anterior cu privire la faptul că riscul victimizării în mediul online este direct proporțional cu timpul petrecut în cadrul acestui mediu. Totodată, experiențele traumatizante, din ultimii trei ani, ale participanților la studiu au fost identificate ca avându-și sursa preponderent în mediul online.

Un studiu pe care îl apreciem ca fiind relevant din perspectiva demersului nostru (Dunkerley, 2018) vizează o analiză a modului în care are loc „recrutarea” victimelor traficului de persoane umane prin intermediul rețelelor sociale. Aspectul-cheie al acestui demers îl reprezintă crearea la victimă a unui sentiment de siguranță. De cele mai multe ori se poate remarca existența unui veritabil pattern în crearea acestei relații. Victimei îi sunt făcute o serie de aprecieri laudative cu privire la modul cum arată, este asigurată de către agresor că aceasta va avea grijă de ea ori, mai mult, acesta își manifestă disponibilitatea de a o scoate dintr-un mediu familial marcat de violențe, fiind un fel de „salvator” al acesteia. În alte scenarii „mai rapide”, agresorul poate folosi chiar servicii de mesagerie care permit localizarea potențialelor victime din proximitatea lor (de exemplu, Tinder). După ce relația de încredere se creează, acesta trece la pasul următor, respectiv stabilirea

unei relații intime, pentru ca ulterior, de cele mai multe ori sub forma unui șantaj emoțional, să determine victima să se implice în activitățile pentru care a fost recrutată (prostituție, saloane de masaj, muncă etc.). Este o abordare pe care o identificăm și în România (respectiv metoda Loverboy) prin care persoane de gen feminin sunt atrase în rețele de trafic de persoane. Din perspectiva grupului-țintă pe care îl studiem, aceste aspecte sunt relevante, în condițiile în care persoanele investigate pot fi induse cu ușurință în eroare, în condițiile în care în unele situații se confruntă cu situații care le fac vulnerabile (mediu familial apreciat ca abuziv, marginalizare socio-economică, dorința unui statut material și social superior, instabilitate emoțională etc.). Mai mult, ca urmare a faptului că modalitățile de promovare în spațiul virtual nu sunt reglementate, potențialele victime pot cădea în capcana unor anunțuri false care promit locuri de muncă sau oportunități profesionale care, în realitate, maschează afaceri care țin de crima organizată.

O altă cercetare (McHugh *et al.*, 2018), axată pe aspectele traumatiche asociate frecventării rețelelor sociale de către tineri, avea să surprindă faptul că suportul de care beneficiază tinerii (din partea părinților, de exemplu) este esențial pentru depășirea situațiilor traumatiche la care sunt expuși în mediul virtual. De asemenea, studiul sublinia faptul că de obicei tinerii nu sunt pro-activi în luarea unor măsuri de siguranță care să prevină apariția unor situații cu potențial traumatic, aceștia luând măsuri de apărare după ce evenimentul s-a produs. De asemenea, studiul sublinia faptul că, deși există reglementări clare referitoare la accesarea de către minori a materialelor pornografice, nu același lucru se poate spune cu privire la sancționarea persoanelor care abuzează copiii și tinerii în mediul online. În aceste condiții, în locul dezideratului (greu de atins) de a limita accesul copiilor și tinerilor la rețelele sociale, cercetarea sublinia necesitatea educării acestora în sensul de a raporta factorilor competenți situațiile de abuz la care au fost expuși, dar și de a-i educa/instrui cu privire la măsurile de siguranță pe care le pot utiliza pentru a spori gradul de siguranță în spațiul virtual.

Într-o altă cercetare (Wolak *et al.*, 2018) referitoare la șantajul sexual (*sextorsion*) în mediul online avea să se surprindă faptul că, în general, victimele sunt persoane de gen feminin care, de regulă, îl cunoșteau personal pe agresor. Acestea au fost convinse/presate să transmită poze în ipostaze intime ale lor, pentru ca ulterior în schimbul nedivulgării acestora să fie silite să transmită sume de bani agresorilor, să fie obligate să transmită pe mai departe poze cu caracter sexual explicit ori să întrețină relații sexuale. Mai mult de jumătate dintre aceste persoane (51%) nu au dezvăluit familiei/autorităților situațiile traumatiche, motivul fiind rușinea ori teama de represalii din partea agresorilor. De asemenea, din cele 49% dintre persoanele care au făcut publică situația lor, numai o treime au discutat despre aceasta cu părinții lor, iar și mai puține au căutat ajutor la poliție (13%) sau la administratorii siteului (18%). Este important de menționat că, în ciuda mediatizării pericolelor de natura sexuală la care minorii sunt supuși pe rețelele de socializare, tinerii prezintă un risc major de a deveni victime ale acestui fenomen în

mediul online, în special din cauza bagatelizării frecvenței și seriozității acestuia (Dorasamy *et al.*, 2021).

Într-un studiu comprehensiv (Schurgin O'Keeffe & Clarke-Pearson, 2011), autorii analizează literatura de specialitate privind expunerea minorilor la rețelele de social media și prezintă câteva dintre pericolele acestora. „Cyberbullingul” este menționat ca un prim punct, deoarece poate cauza depresie, anxietate, izolare socială severă și suicid. „Sexting”-ul este alt fenomen des întâlnit în rândul tinerilor prezenți activ pe rețelele de socializare. Este estimat ca 20% dintre tineri au transmis sau primit imagini, video-uri etc. cu conținut sexual explicit altor tineri. Un alt risc la care minorii sunt supuși este așa-numita „depresie Facebook”, care pare să coreleze pozitiv cu un consum ridicat înregistrat pe Facebook. Riscurile acestei afecțiuni includ, dar nu se rezumă la, abuz de substanțe sau comportamente de autovătămare.

ASPECTE PRACTICE REFERITOARE LA PROTECȚIA COPILOR ÎN MEDIUL ONLINE

Emergența rețelelor sociale avea să ridice încă dintr-o fază incipientă problema victimizării copiilor în mediul online. Fie că ne referim la primele soluții *software* de la sfârșitul anilor 90 și începutul anilor 2000 care permiteau socializarea online (IRC, Yahoo Messenger etc.) sau la cele de dată mai recentă (Instagram, Facebook etc.), acestea se caracterizează prin faptul că pot fi relativ ușor accesate de către persoane care urmăresc comiterea unor acte de abuz fizic sau emoțional împotriva copiilor. Crearea unei identități false sau a unor obstacole care să împiedice sau să facă dificilă identificarea precisă de către autorități a locației de unde a fost accesat internetul de către abuzator este relativ ușor de realizat. În aceste condiții, încă de la sfârșitul anilor 90, problema asigurării siguranței copiilor în mediul online a reprezentat o constantă în preocuparea autorităților de la nivel național, dar și a instituțiilor internaționale. Din punct de vedere practic, acest deziderat avea să se realizeze prin intermediul unei combinații dintre documente cu caracter normativ (legi, convenții etc.), îmbunătățirea capacității organelor de aplicare a legii de a identifica situațiile de abuz; soluții tehnologice, standarde de bune practici ori derularea de campanii de conștientizare a riscurilor pe care le presupune prezența copiilor în mediul online.

De exemplu, cu privire la *protecția din punct de vedere normativ*, în plan european a fost elaborată, la nivelul Consiliului Europei, Recomandarea CM/Rec(2018)7 referitoare la îndrumările în vederea respectării, protecției și

respectarea drepturilor copilului în mediul online². Documentul prezintă relevanță pentru statele membre ale Consiliului, întrucât acesta se dorește a fi un ghid pentru legiuitori atunci când sunt adoptate actele normative la nivel național menite să promoveze protejarea copiilor. De exemplu, la nivel normativ ar trebui să fie avute în vedere aspecte precum elaborarea unor strategii naționale; crearea unor mecanisme care asigure revizuirea periodică a cadrului legal, astfel încât acesta să fie adaptat la noile dezvoltări tehnologice; să fie prevăzută interzicerea oricăror forme de violență, exploatare și abuz în mediul online; să fie incluse mijloace ușor accesibile de reparare a prejudiciilor suferite de către copii în mediul online, precum și servicii de recuperare/reabilitare a acestora; includerea în legislația națională a unor convenții internaționale precum Convenția cu privire la criminalitatea cibernetică adoptată la nivelul Consiliului Europei sau Protocolul opțional la Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului care viza interzicerea vânzării copiilor, a folosirii acestora în activități de prostituție și a pornografiei infantile. Cu toate acestea, trebuie să avem în vedere faptul că documentul mai sus menționat se constituie într-o recomandare, care nu instituie o serie de obligații statelor membre, aceasta fiind mai degrabă un set de propuneri adresate acestora. La nivelul statelor Uniunii Europene a fost elaborat un document care însă impune o serie de obligații statelor membre în direcția asigurării siguranței copiilor în mediul online, respectiv Digital Service Act (DSA),³ intrat în vigoare la data de 1.11.2022. Referitor la protecția copiilor, acesta din urmă prevede înlăturarea imediată a conținutului ilegal din mediul online care cuprinde, de exemplu, scene de exploatare sexuală a copiilor; o serie de obligații incumbate platformelor de socializare online care au mai mult de 45 de milioane de utilizatori, acestea fiind obligate să ia mai multe măsuri stricte care să asigure siguranța copiilor; interzicerea profilării copiilor pentru oferirea de servicii de publicitate, precum și obligativitatea formulării termenilor și condițiilor de utilizare a serviciilor online de o manieră care să permită înțelegerea ușoară de către copiii a aspectelor cu privire la modul în care datele colectate sunt utilizate și stocate. DSA urmează a fi aplicat efectiv începând cu anul 2024. Un alt aspect important este reprezentat de faptul că încălcarea dispozițiilor actului de către platformele online poate fi sancționată cu o amendă de până la 6% din veniturile realizate la nivel global.

O altă arie de acțiune este reprezentată de îmbunătățirea *capacității organelor de aplicare a legii de a identifica/preveni situațiile în care copiii sunt victimizați în*

² <https://edoc.coe.int/en/children-and-the-internet/7921-guidelines-to-respect-protect-and-fulfil-the-rights-of-the-child-in-the-digital-environment-recommendation-cmrec20187-of-the-committee-of-ministers.html>

³ <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>

mediul online. Subsecvent acestei arii de acțiune, se are în vedere organizarea unor sesiuni de formare care să vizeze îmbunătățirea metodelor de investigare de către organele de poliție a infracțiunilor din mediul online care vizează copiii, crearea unor structuri specializate ori creșterea vizibilității activităților orientate spre supravegherea desfășurată de către organele de aplicare a legii în scopul descurajării victimizării copiilor.

Referitor la *soluțiile de ordin tehnologic*, acestea cuprind o gamă largă de servicii de la programe care pot fi instalate pe dispozitive (tablete, smartphone sau PC) și care împiedică accesarea conținutului cu potențial dăunător până la soluțiile de ultimă generație care presupun, de exemplu, monitorizarea serviciilor de mesagerie de către aplicații care integrează inteligența artificială și care sunt capabile să identifice discuțiile inițiate de către prădători sexuali sau să recunoască materialele video cu caracter pornografic care implică copii și să împiedice distribuirea acestora.

Nu în ultimul rând, trebuie subliniată importanța *campaniilor de conștientizare și prevenire a situațiilor de abuz din mediul online*. Se poate remarca existența unei multitudini de inițiative atât la nivel național, dar și internațional. Elementele cheie de natură a asigura eficiența acestor activități de prevenire sunt reprezentate de crearea unor instrumente flexibile care să permită raportarea cu ușurință de către copii a situațiilor în care au fost victime în mediul online fără teama de a suferi consecințe negative; elaborarea unor campanii/programe educative adresate atât părinților, cât și copiilor, în care să fie prezentate consecințele abuzului din mediul online; proiectarea produselor *software* avându-se în vedere respectarea principiului protecției copilului; crearea unei culturi a siguranței; reglementarea strictă a promovării activităților din mediul online care pot fi vătămătoare pentru copii. Rezultatele preliminare ale cercetării vor fi prezentate într-un articol viitor.

Primit în redacție la: 1.02.2023

BIBLIOGRAFIE

1. British journal of educational psychology, *Adults' and children's perceptions of sns use*, 92, 363 S.
2. ANDERSON, M & JIANG, J., *Teens, Social Media & Technology* 2018. Pew Research Center, Retrieved October 16, 2019, from <http://publicservicesalliance.org/wp-content/uploads/2018/06/Teens-Social-Media-Technology-2018-PEW.pdf>.
3. BARR, S. E., *Child autopornography in the age of Snapchat – an affirmative defense*, The Georgetown journal of legal ethics, 29, 759, 2016.
4. BOZZOLA, E., SPINA, G., AGOSTINIANI, R., BARNI, S., RUSSO, R., SCARPATO, E., DI MAURO, A., DI STEFANO, A. V., CARUSO, C., CORSELLO, G., & STAIANO, A., *The Use of Social Media in Children and*

- Adolescents: Scoping Review on the Potential Risks*, International journal of environmental research and public health, 19, 9960, 2022.
5. BROWN, J., *Is social media bad for you? The evidence and the unknowns*, 2018, BBC FUTURE, Retrieved October 16, 2019, from <https://www.bbc.com/future/article/20180104-is-social-media-bad-for-you-the-evidence-and-the-unknowns>.
 6. CANALES, K., *40% of kids under 13 already use Instagram and some are experiencing abuse and sexual solicitation, a report finds, as the tech giant considers building an Instagram app for kids*, <https://www.businessinsider.com/kids-under-13-use-facebook-instagram-2021-5?r=US&IR=T>, 2021.
 7. CHARTERIS, J., GREGORY, S., & MASTERS, Y., 'Snapchat', youth subjectivities and sexuality: disappearing media and the discourse of youth innocence, Gender and education, 30, 17 S, 2018.
 8. CHARTERIS, J., & GREGORY, S., *Snapchat and digitally mediated sexualised communication: ruptures in the school home nexus*. Gender and education, 32, 17 S, 2020.
 9. CHOI, J.-s., *Cyber Hell: Exposing an Internet Horror* Netflix, 2022.
 10. COY-DIBLEY, I., "Digitized Dysmorphia" of the female body: the re/disfigurement of the image, Palgrave communications, 2, 2016.
 11. CSIPKES, H.-S., A focus group study of adolescent's online behavior, Journal of Romanian Literary Studies, 13, 2018, p. 894–901.
 12. DORASAMY, M., KALIANNAN, M., JAMBULINGAM, M., RAMADHAN, I., & SIVAJI, A., *Parents' Awareness on Online Predators: Cyber Grooming Deterrence*, Qualitative report, 26, 2021, p. 3683–3723.
 13. DUNKERLEY, A. W., *Exploring the use of juju in Nigerian human trafficking networks: considerations for criminal investigators*, Police Practice and Research, 19, 1, 2018, p. 83–100.
 14. Encyclopædia Britannica inc. (n.d.), *Facebook*, Encyclopædia Britannica, 2022, <https://www.britannica.com/topic/Facebook>
 - Facebook addiction among Bangladeshi university students. *PloS one*, 17, e0272905 S.
 15. ÉVA, L., & GYÖNGYVÉR, T., *Amenințări în spațiul online și strategiile de coping ale tinerilor din România*, Revista Română de Sociologie, 24, 5/6, 2013, p. 410.
 16. FLAXMAN, S., GOEL, S., & RAO, J. M., *Filter Bubbles, Echo Chambers, and Online News Consumption*, Public Opinion Quarterly, 80(S1), 2016, p. 298–320. <https://doi.org/10.1093/poq/nfw006>
 17. GEYSER, W., *What is TikTok? – Everything You need to Know in 2022*, Influencer Marketing Hub, 2022. <https://influencermarketinghub.com/what-is-tiktok/>
 18. HAYES, B., JAMES, A., BARN, R., & WATLING, D., "The world we live in now": A qualitative investigation into parents', teachers', and children's perceptions of social networking site use, 2022.

19. HEATHER CLELAND WOODS , HOLLY SCOTT, *Sleepyteens: Social media use in adolescence is associated with poor sleep quality, anxiety, depression and low self-esteem*, 2016, 10.1016/j.adolescence.2016.05.008. Epub 2016 Jun 10.
20. IMPERATORI, C., PANNO, A., CARBONE, G. A., CORAZZA, O., TADDEI, I., BERNABEI, L., MASSULLO, C., PREVETE, E., TARSITANI, L., PASQUINI, M., FARINA, B., BIONDI, M., & BERSANI, F. S., *The association between social media addiction and eating disturbances is mediated by muscle dysmorphia-related symptoms: a cross-sectional study in a sample of young adults*, *Eating and weight disorders*, 27, 2022, p. 1131–1140.
21. KAEWPRADUB, N., KIATRUNGKIT, K., HONGSANGUANSRI, S., & PAVASUTHIPASIT, C., *Association Among Internet Usage, Body Image and Eating Behaviors of Secondary School Students*, *Shanghai Jingshen Yixue*, 29, 2017, p. 208–217.
22. KANOKPORN SRIWILAI, PEERAYUTH CHAROENSUKMONGKOL, *Face it, don't Facebook it: Impacts of Social Media Addiction on Mindfulness, Coping Strategies and the Consequence on Emotional Exhaustion*, *Stress Health*, 2016 , **32**, 4, p. 427–434.
23. KERPER, C., *How Has Social Media Changed Us?*, *Forbes*, 2016. Retrieved October 16, 2019, from <https://www.forbes.com/sites/carriekerpen/2016/04/21/how-has-social-media-changed-us/#27bc7a435dfc>.
24. LEE-WON, R. J., HERZOG, L., & PARK, S. G., *Hooked on Facebook: The role of social anxiety and need for social assurance in problematic use of Facebook*, *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, **18**, 10, 2015, p. 567–574.
25. LEVENSON, J. C., SHENSA, A., SIDANI, J. E., COLDITZ, J. B., & PRIMACK, B. A., *The association between social media use and sleep disturbance among young adults*, *Preventive medicine*, 85, 2016, 36–41.
26. LIN, L. Y., SIDANI, J. E., SHENSA, A., RADOVIC, A., MILLER, E., COLDITZ, J. B., ... & PRIMACK, B. A., *Association between social media use and depression among US young adults*, *Depression and anxiety*, **33**, 4, 2016, p. 323–331.
27. LIVINGSTONE, S., & SMITH, P. K., *Annual Research Review: Harms experienced by child users of online and mobile technologies: the nature, prevalence and management of sexual and aggressive risks in the digital age*, *Journal of child psychology and psychiatry*, 55, 20 S, 2014.
28. MCBRIDE, D. L., *Risks and Benefits of Social Media for Children and Adolescents*, *Journal of pediatric nursing*, 26, 2011, p. 498–499.
29. McHUGH, B. C., WISNIEWSKI, P., ROSSON, M. B., & CARROLL, J. M., *When social media traumatizes teens: The roles of online risk exposure, coping, and post-traumatic stress*, *Internet Research*, 2018.
30. MORUȚAN, C., *Dezvăluirea sinelui în mediul virtual. O analiză de conținut a profilului de Facebook al tinerilor din România*, *Sociologie Românească*, 12, 03, 2014, p. 38–51..

31. OBERLO. , *HOW MANY USERS DOES FACEBOOK HAVE?* <https://www.oberlo.com/statistics/how-many-users-does-facebook-have#:~:text=According%20to%20the%20latest%20data,over%20the%20past%20few%20years,2022>.
32. OKSANEN, A., & KEIPI, T., *Young people as victims of crime on the internet: A population-based study in Finland*, *Vulnerable children and youth studies*, **8**, 4, 2013, p. 298-309.
33. PAHWA, A., *The History Of WhatsApp*, Feedough, <https://www.feedough.com/history-of-whatsapp/2022>.
34. RICHTER, M., HEILMANN, K., & MOOR, I., *The Good, the Bad and the Ugly: The Relationship between social Media Use, Subjective Health and Risk Behavior Among Children and Adolescents*, 2021.
35. RIPON, R. K., AL ZUBAYER, A., RAHMAN, Q. M., KHAN, A. H., RAHAMAN, A., HASAN, M. T., BHUIYAN, M. R. A. M., KHAN, M. K. A., CHOWDHURY, M. A. U., & HOSSAIN, M. Z., *Factors associated with Facebook addiction among university students amid the COVID-19 pandemic: Findings from an online cross-sectional survey*, 2022.
36. ROUTLEY, N., *Timeline: Looking Back at 10 Years of Snapchat*. Visual Capitalist. <https://www.visualcapitalist.com/timeline-looking-back-at-10-years-of-snapchat/2021>.
37. SCHMIDT, A. L., ZOLLO, F., SCALA, A., BETSCH, C., & QUATTROCIOCCI, W., *Polarization of the vaccination debate on Facebook*, *Vaccine*, **36**, 2018, p. 3606–3612.
38. SCHOENENBERG, K., & MARTIN, A., *Bedeutung von Instagram und Fitspiration-Bildern für die muskeldysmorphe Symptomatik : Internalisierung des männlichen Schönheitsideals durch soziale Medien*, *Psychotherapeut*, **65**, 2020, p. 93–100.
39. SCHURGIN O'KEEFFE, G., & CLARKE-PEARSON, K., *Clinical Report-The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families*, *Pediatrics* (Evanston), **127**, 2011, p. 800–804.
40. SIDANI, JAIME E., ARIEL SHENSA, BETH HOFFMAN, JANEL HANMER, AND BRIAN A. PRIMACK, *The association between social media use and eating concerns among US young adults*, *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics* **116**, 9 , 2016, p. 1465.
41. SKRZYPCZAK, T., BŁACHNIO, K., GÓRNICKI, T., KMIEĆ, J., CIĄDER, A., BIERNIKIEWICZ, M., MAJCHROWSKA, M., SOBIESZCZAŃSKA, M., SZYMALA-PĘDZIK, M., & KAŁKA, D., *Association between the Desire for Breast Augmentation and Instagram Engagement: A Cross-Sectional Survey among Young Polish Women*, *International journal of environmental research and public health*, **18**, 10317, 2021.
42. Society for the Advancement of Education, *Snapchat Dysmorphia Becoming Too Common*, 2018.

43. SOPHIA PETRILLO, FALL, *What Makes TikTok so Addictive?, An Analysis of the Mechanisms Underlying the World's Latest Social Media Craze*, Brown Undergraduate Journal of Public Health, 2021.
44. SORENSEN, M. P., *Political conversations on Facebook – the participation of politicians and citizens*, Media, culture & society, 38, 2016, p. 664, Society for the Advancement of Education 685.
45. SPECKHARD, A., ELLENBERG, M., SHAGHATI, H., & IZADI, N. (2020). Hypertargeting Facebook Profiles Vulnerable to ISIS Recruitment with “Breaking the ISIS Brand Counter Narrative Video Clips” in Multiple Facebook Campaigns. *Journal of human security*, 16, 2020, p. 16–29.
46. SRIWILAI, K., & CHAROENSUKMONGKOL, P., *Face it, don't Facebook it: impacts of social media addiction on mindfulness, coping strategies and the consequence on emotional exhaustion*, Stress and Health, 32, 4, 2016, p. 427–434.
47. STAFF, H. C., *Instagram: Complete Guide — History, Products, Founding, and More*, History-Computer. <https://history-computer.com/instagram-history/2022>.
48. ȘTEFANESCU, C., CHIRIȚĂ, V., CHIRIȚĂ, R., & CHELE, G. E., *The factors that influence adolescents' engagement in risky internet behavior: an observational study in Romanian adolescents*, Proceedings of the 6th WSEAS International Conference of Engineering Education, 2009, Available at <http://www.wseas.us/elibrary/conferences/2009/rodos/EDU/EDU27>, Accesed on September
49. Technology Org. (2019, June 6), *Social Networking Sites and the Positive Impact they have on the Society*, Technology Org. Retrieved October 16, 2019, from <https://www.technology.org/2019/06/06/social-networking-sites-and-the-positive-impact-they-have-on-the-society/>.
50. TECHPLUGGED, 2022, *The origin story of Telegram Messenger*. <https://techplugged.com/the-origin-story-of-telegram-messenger/>
51. The Good, the Bad and the Ugly: Die Beziehung zwischen sozialer Mediennutzung, subjektiver Gesundheit und Risikoverhalten im Kindes- und Jugendalter. *Gesundheitswesen (Bundesverband der Ärzte des Öffentlichen Gesundheitsdienstes (Germany))*, 83, p. 198–207.
52. THORN.ORG., *Responding to Online Threats: Minors' Perspectives on Disclosing, Reporting and Blocking*, 2021. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglelefndmkaj/https://info.thorn.org/hubfs/Research/Responding%20to%20Online%20Threats_2021-Full-Report.pdf.
53. TikTok Revenue and Usage Statistics (2020, October 30). Retrieved from <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/>
54. TURNER, P. G., & LEFEVRE, C. E., *Instagram use is linked to increased symptoms of orthorexia nervosa*, Eating and weight disorders, 22, 2017, p. 277–284.
55. VELICU, A., *Bullying-ul online și offline: victime versus agresori*, Revista Română de Sociologie, 1–2, 2014.

56. VUONG, A. T., JARMAN, H. K., DOLEY, J. R., & MCLEAN, S. A., *Social Media Use and Body Dissatisfaction in Adolescents: The Moderating Role of Thin- and Muscular-Ideal Internalisation*, International journal of environmental research and public health, *18*, 2021, 13222.
57. WOLAK, J., FINKELHOR, D., WALSH, W., & TREITMAN, L., *Sextortion of minors: Characteristics and dynamics*, Journal of Adolescent Health, **62**, *1*, 2018, p. 72–79.
58. WOODS, H. C., & SCOTT, H., *Sleepyteens: Social media use in adolescence is associated with poor sleep quality, anxiety, depression and low self-esteem*, Journal of adolescence, *51*, 2016, p. 41–49.